

Salvador Perarnau: *El senyor Pèsol i altres plantes*

Josep Maria Aloy
Estudis de la literatura infantil

Fitxa tècnica

Autor: Salvador Perarnau
Títol: *El senyor Pèsol i altres plantes: poemes per a infants*
Publicació: Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937.¹
Il·lustracions: Joan G. Junceda

A vui dia ja és ben sabut que l'evolució de la literatura infantil catalana ha estat condicionada per la història discontinua del país, amb les conseqüències que aquesta discontinuïtat ha tingut en l'ús de la llengua, sobretot en l'ensenyament.

L'obra de Salvador Perarnau, com la dels escriptors contemporanis seus —com diu Teresa Rovira— «s'insereix en el que podríem anomenar presa de consciència de les necessitats de l'infant, que va fer adonar de la conveniència d'una literatura realment d'esplai, és a dir d'uns llibres de lectura "desinteressada" i una presentació atraient que s'adigui al text i al complement». ² És una obra que aprofita també el progrés de les tècniques d'impremta i en especial del gravat, que transformen l'aspecte dels llibres i revistes infantils. Aprofita també l'augment progressiu del nombre de lectors que durant el segle XIX es limitava a una minoria, així com l'extensió progressiva de l'ensenyament primari obligatori, les primeres biblioteques infantils i la difusió de les noves revistes per a infants. D'altres elements que cal tenir també en compte són: l'extensió del català com a llengua literària, l'interès pel conte popular

i l'atenció i l'interès per educar el món infantil, sense oblidar l'esperit patriòtic, afavorit per les polítiques culturals de la Mancomunitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona i la Generalitat.

El senyor Pèsol i altres plantes, publicat el 1937, entra de ple en l'etapa republicana, en la qual s'observa una crisi del llibre infantil després d'un període d'eufòria viscut en els anys anteriors de la Mancomunitat i, fins i tot, dins la dictadura de Primo de Rivera. Rafael Tasis es plany que escriptors com Carner, Riba o Carles Soldevila, que han escrit ja les seves millors obres per als infants, ja no treballin per a aquesta població. Malgrat tot, l'obra de Perarnau esdevé un

¹ L'any 1995, com a homenatge a Salvador Perarnau, amb motiu del centenari del naixement, l'Ajuntament de la vila de Súria va patrocinar, entre altres actes i celebracions, la reedició en un sol volum de les dues obres més significatives del poeta: *El senyor Pèsol i altres plantes* i *Cuques de llum* —un volum atractiu, elegant i d'excel·lent qualitat, editat per la manresana Angle Editorial—, que es va presentar per Sant Jordi en un saló de plens atapeït, sobretot, de surients fidels al poeta i a la seva obra, i conscients que amb la recuperació d'aquests dos conjunts de poemes es recuperava una part del seu patrimoni cultural.

² Teresa Rovira, "El llibre per a infants i adolescents: dels orígens a la desfeta del 1939", *Lletra de canvi*, núm. 19-20 (juliol-agost 1989).

exemple de valor i d'estímul per al jovent de l'època i, tal com deia Carles Riba, l'any 1938, «la part de Catalunya que no ha desertat continua confiant en la cultura i el llibre com a mitjà de salvació col·lectiva». ³ Salvador Perarnau i Canal va néixer a Súria (Bages) al barri Fusteret el 13 de desembre de 1895. Ingressà al seminari de Vic als 10 anys, però en va sortir per la necessitat de treballar. Als 23 anys, va anar a viure i a treballar a Barcelona, on connectà amb els diversos ambients literaris. Va participar en molts certàmens literaris i en els Jocs Florals de Barcelona de l'any 1929 —va guanyar l'Englantina amb el poema "L'hereu de les muntanyes". En els de 1935 va obtenir la Flor Natural amb "Mimosa, flor de febrer". Durant la República fou funcionari de la Generalitat de Catalunya i, acabada la Guerra Civil, s'hagué d'exiliar a França. Va retornar a Catalunya l'any 1948 i va treballar com a professor de francès, de llatí i de grec. En els Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a París l'any 1965, fou premiat amb la Viola d'Or amb el poema "Oració" i, per tant, fou proclamat Mestre en Gai saber. A partir d'aleshores va viure a la seva vila nadiua on va morir a l'edat de 75 anys, el 10 de gener de 1971.

Perarnau fou un excel·lent poeta líric però es va distingir sobretot com a autor de poemes per a infants: a part del llibre *El senyor Pèsol i altres plantes*, escrit durant el fatídic any 1937, també és autor dels llibres: *Cuques de llum* (1930), *Infants i fruites* (1930), *Ales humanes* (1938) i *Plantes i cuques de llum* (1966). També va publicar els llibres de poesia per a adults, infinitat de contes, semblances de personatges i va col·laborar en diferents revistes de l'època. En *Caps de brot*, recollí en un

³ En *Patufet* (25 novembre 1938).

EL SENYOR PÈSOL

*Rodó i petit, de dintre la tavella,
el pèsol va sortir torrat de sol,
com un ull que saltés de la parpella
per seguir món tot sol.*

*Restà damunt l'era abandonat.
El seus germans foren enduts, tot d'una
al graner, i ell restà meravellat
de trobar-se tot sol dessota el clar de lluna.*

*I mirava la lluna amb ulls d'infant,
alta, rodona, riallera,
i pensà que era un pèsol gran
perdut enmig de l'era.*

*El pèsol es llevà molt de mati;
l'aire el tocava com una mà balba
i pensà que el volia recollir
el davantal de l'alba.*

sol volum la seva obra lírica més important, abans dispersa.

Si obrim el llibre de poemes *El Senyor Pèsol i altres plantes* i triem una plana a l'atzar no ens ha de sorprendre de trobar-hi uns versos com aquests:

«Les tomaques al sol, pengim-penjam,
maduren fent un ram,
verdes, vermelles, violades,
i, dintre, tenen les llavors apinyades
i un tou de carn i sang.»

O bé, aquests:

«A l'hort li diuen senyora Carxofa
perquè s'aixampla tant que hom se'n fa creus,
i la forma folgada de la seva tofa
és com una faldilla fins als peus.»

Són, tan sols, uns fragments de dos dels vint poemes recollits en el llibre. Els altres divuit poemes es refereixen a tota la resta —o gairebé—, dels productes cultivats als horts de casa nostra. Davant d'una societat tan carregada de conflictes i d'un món tan atribolat com el que va viure Salvador Perarnau, no deixa de ser tota una lliçó que el poeta es dediqui a escriure sobre cols, bledes i tomàquets.

¿Vol ser una resposta més aviat humorística dirigida als lectors joves, contra tanta incertesa i pretensió humanes? ¿O bé vol ser una lliçó d'humilitat i de senzillesa dedicant l'atenció a uns productes tan elementals i bàsics com són els de l'hort? És probable que hi hagi una mica de les dues coses. I, probablement, també, moltes ganes de fer l'ullet al lector, perquè és fàcil de creure que un dels principals motius d'aquesta actitud del poeta és la seva predilecció pels nens i nenes i el seu afany d'ajudar a educar-los. I si les grans reflexions i estratègies dels homes sembla que no acaben de servir per a donar una resposta als seus problemes,

¿per què no utilitzar els petits poemes dedicats al senyor pèsol i a les altres plantes?

Salvador Perarnau utilitza els seus poemes per ensenyar i presentar uns valors i unes actituds als infants, potser perquè encara són a temps d'acceptar-los com a tals i fer-se'ls seus. El nostre poeta podia ben creure que si amb els grans ja havia fet tard, no era així amb els petits i, a la manera de les faules de Lafontaine, pretén educar-los utilitzant, per exemple, un recurs tan fàcil i efectiu com la comparació. Així, parlant del cigrò, escriu:

«Ningú no sap la meravella
que té dintre la tavella
fins que surt el gra brillant.
Ningú no sap què duu l'infant
dins la vida que l'espera.»

Perarnau aprofita, però, també, per fer una crítica molt directa a la humanitat, quan, per exemple, tot parlant dels alls, diu:

«La vostra unió de grans
és d'una excel·lència rara:
vosaltres ja sou germans
i la humanitat no encara.»

Però el poeta de Sùria, tot i el didacticisme que professa, no abusa del to moralitzant i moltes virtuts les presenta amb gràcia i amb un encertat humor. Aquest és un diàleg, per exemple, entre el rave i l'enciam:

(Parla el rave)

«Jo en canvi, mira quin color més fort!
Tot això és sang que esclata.»

I l'enciam digué: "Essent del mateix hort,
morirem amants a la mateixa plata."

I el rave, avergonyit del riure aquell,
cada dia es tornava més vermell.»

Aquest llibre, publicat el 1937, no és —ja ho he dit— el primer, ja que Salvador Perarnau l'any 1930 ja havia publicat *Cuques de llum*, un llibre també emblemàtic.⁴ Si *El*

senyor Pèsol... era una presentació de les hortalisses i altres plantes, *Cuques de llum*, tal com el seu nom indica, «ve a ser una desfílada viva de les bestioles de Nostre Senyor» —com diu el pròleg de l'edició de 1930. Cada una de les bestioles «hi passa amb el seu posat; amb el seu vestit; fa el seu saltiró o la seva voladeta».

Així, des de la cuca de llum «que és un ull vora el camí», passant també pel grill, la formiga d'ales, la papallona «que a cada flor li fa un petó de llum», els peixos, el pregadéu «que se us assembla, infants / car com vosaltres sap plegar les mans», l'abella, el mosquit «amb aquella música estranya / que porta un fibló molt fi», l'aranya «que sense agulla ni estidores / fa brodats de fil d'argent», la sargantana, el pica-soques, l'eruga, la cigala, el capgròs «que ha nascut per ser granota», l'esquirol, el borinot, l'escarabat, l'espiadimonis, el cargol, el tòtil i el mussol «canta i va tot sol el mussol, i és tan mussol, que estima més la lluna que el sol». Vint-i-una bestioles, les bestioles de cada dia. «La paraula de Salvador Perarnau és prou transparent i prou pura», diu el pròleg d'aquella vella edició, «que a través de cada estrofa, sota aquell dring de cristall i d'aigua i de picarol hi ha tota la vida de la bestiola, vista amb ulls que arriben a ser puerils de tan lúcids».

Salvador Perarnau va creure en el gènere poètic com a eina d'una forta potencialitat formativa. Però ens enganyariem si ens quedéssim només amb això. El nostre poeta va creure per damunt de tot que la poesia és un joc, el joc d'aprendre que les paraules estimulen el pensament i esperonen la imaginació. Diu Sempronio en un article a la publicació *Sùria* del 16 de gener de 1971 que «les obres infantils de Perarnau són peces antològiques amb les quals han après a llegir algunes generacions catalanes». En editar-les, Perarnau declarava que els seus versos ana-

ven dirigits a il·luminar l'ànima dels nens i a despertar-los l'amor al bé i a la llibertat.

L'obra de Salvador Perarnau es manté fresca com el primer dia —i d'això aviat farà setanta anys— per la seva senzillesa, simpatia i vigor. Es llegeix i s'entén igual que el primer dia i el lector —jove o no tant— s'hi sent com a casa gaudint dels seus versos.

L'il·lustrador d'*El senyor Pèsol i altres plantes* és l'elegant i expressiu il·lustrador i ninotaire Joan Junceda (Barcelona, 1981-Blanes, 1948). Junceda és enormement conegut des que, a partir de 1912, s'incorpora a la revista *El Patufet* i, un any després, comença les il·lustracions de les famoses *Pàgines viscudes*.

Junceda tan sols va il·lustrar aquest llibre d'en Salvador Perarnau, i ho va fer amb una línia neta i precisa, enormement descriptiva. Tot i així, i com comenta Montserrat Castilho, en plena guerra es produeix un canvi d'estil en la trajectòria artística de Junceda:

«El seu dibuix s'ha fet més esquemàtic, el tractament de les ombres és diferent i el cànon de les figures és més baix. Junceda, superant tota mena de dubtes i d'assajos, ha deixat definitivament enrera l'estil anterior —al nostre parer, el de més qualitat— i n'assaja un de nou, complet, coherent amb ell mateix, en el qual predominen els volums de tipus geomètric i perd importància la sinuositat de la línia [...]. Aquest dibuix és més decoratiu que no descriptiu.»⁵

Unes il·lustracions, en definitiva, que ajuden a ressaltar la frescor i la ingenuïtat d'uns textos infantils plens de vida i de joventut.

⁴ Salvador PERARNAU, *Cuques de llum: poemes per a infants* (Barcelona: Políglota, 1930), (Bones històries: 1).

⁵ Montserrat CASTILLO, *Junceda, il·lustrador* (Barcelona: Regidoria d'Edicions i Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona, 1990).